

Issue 2

Volume

19

วารสาร
ไทยศึกษา

Journal of Thai Studies

ปีที่ 19 ฉบับที่ 2 ธันวาคม 2566

Institute of Thai Studies, Chulalongkorn University

An Analysis of Local Art Identity and Mutelu Beliefs for the Development of Art Activities : A Case Study of Nan's Textile Handicraft

Submitted date:
13 February 2023

Revised date:
11 April 2023

Accepted date:
14 June 2023

Suchart Imsamraan¹
Soamshine Boonyananta²

Abstract

Background and objective: Nan province has tourist attractions based on various cultures, particularly the local textile handicrafts. In addition to being beautiful with colors and delicate weaving, various patterns also interpolate meanings that reflect the beliefs of the Nan people. This is consistent with the trend of participants today, who seek a mental anchor. The purpose of this research was to analyze and discover the relationship between Nan's textile handicraft identity and Mutelu beliefs for the development of art activities.

Methodology: The sample group was experts in Nan textile handicraft, Nan's textile handicrafts and research related to the Nan's textile handicrafts. The research tools were interviews and a survey of the Nan textile handicrafts. Data were collected by interviewing experts in weaving art in Nan province and studying textile art patterns. Then the identity of Nan's textile handicrafts was analyzed to find ways to use folk art identity for the development of art activities. Data were analyzed by percentage and content analysis.

¹Master's Degree Student, Art Education, Faculty of Education Chulalongkorn University, email: Suchart_Imsamraan@hotmail.com

²Assistant Professor, Dr. ,Art Education, Faculty of Education Chulalongkorn University

Main result: 1) The art patterns of Nan's textile handicrafts can be divided into: geometric patterns, applique and miscellaneous patterns and natural patterns. Some patterns can be placed in more than one group. 2) There are a total of 12 hues used in Nan's textile handicrafts: white, black, red, purple, magenta, blue, brown, yellow, orange, green, silver and gold. 3) Mutelu beliefs related to the meaning of the patterns and the colors can be divided into seven types: financial and work, education, love, health, safety from danger, attraction of good energy and other aspects.

Relevance to Thai Studies: A study of Nan's textile handicrafts involves a study of Thai material folklore, which can be considered cultural inheritance. A study of Nan's textile handicrafts about Mutelu beliefs and art is a study of ethnic beliefs and wisdom in Nan province, which is one of the provinces of Thailand. This brings attention to important folklore information and shows how Thai studies and design activities can be integrated, which can be used in daily life and to promote tourism, as well as in educational institutions.

Conclusion: The color of the cloth used in Nan Province is related to some meaning according to Mutelu belief in expressing feelings according to Color Psychology theory. This can be applied to marketing, as well as choosing a color that is close to a certain feeling. The significance of Nan's textile handicrafts and Mutelu beliefs is divided into four categories: protection, prosperity, worship and fortune, and beauty and soulmate, all of which may be used to create art activities.

Keywords: Local Art Identity; Mutelu Beliefs; Nan's Textile Handicrafts

การวิเคราะห์อัตลักษณ์ศิลปะพื้นบ้าน กับความเชื่อเตลู่เพื่อพัฒนากิจกรรมศิลปะ: กรณีศึกษา ศิลปะผ้าทอจังหวัดน่าน³

Submitted date:
13 February 2023

Revised date:
11 April 2023

Accepted date:
14 June 2023

สุชาติ อิ่มสำราญ⁴
โสสมฉาย บุญญานันต์⁵

บทคัดย่อ

ภูมิหลังและวัตถุประสงค์: จังหวัดน่านมีความโดดเด่นด้วยวัฒนธรรมและภูมิปัญญา โดยเฉพาะศิลปะผ้าทอพื้นบ้าน ซึ่งนอกจากจะงดงามด้วยสีสันและความวิจิตรบรรจงของการทอแล้ว ลวดลายต่าง ๆ ยังมีความหมายที่สะท้อนถึงความเชื่อ สอดคล้องกับความนิยมของผู้ทำกิจกรรมศิลปะที่ต้องการสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ งานวิจัยนี้มีจุดประสงค์เพื่อวิเคราะห์และหาความสัมพันธ์อัตลักษณ์ศิลปะผ้าทอจังหวัดน่านกับความเชื่อเตลู่ สำหรับการพัฒนากิจกรรมศิลปะ

ระเบียบวิธีวิจัย: กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะผ้าทอจังหวัดน่าน ศิลปะผ้าทอจังหวัดน่าน วิจัยที่เกี่ยวข้องกับศิลปะผ้าทอจังหวัดน่าน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะผ้าทอจังหวัดน่าน และแบบสำรวจศิลปะผ้าทอจังหวัดน่าน เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและสำรวจลวดลายศิลปะผ้าทอ แล้วนำมาวิเคราะห์อัตลักษณ์ของศิลปะผ้าทอจังหวัดน่าน เพื่อหาแนวทางการวิเคราะห์อัตลักษณ์ศิลปะพื้นบ้านสำหรับการพัฒนากิจกรรมศิลปะ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าร้อยละและการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

³บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ในการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา ภาควิชาศิลปะ ดนตรี และนาฏศิลป์ศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เรื่องการพัฒนากิจกรรมศิลปะแบบผสมผสานที่ส่งเสริมการเห็นคุณค่าของอัตลักษณ์พื้นบ้านสำหรับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ : กรณีศึกษาศิลปะผ้าทอจังหวัดน่านได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจาก “ทุนอุดหนุนวิทยานิพนธ์สำหรับนิสิต” บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁴นิสิตมหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁵ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจักษ์สาขาวิชาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผลการวิจัย/ ผลการศึกษา: 1) ลวดลายศิลปะผ้าทอจังหวัดน่านแบ่งเป็น กลุ่มลายเรขาคณิต กลุ่มลายสิ่งของเครื่องใช้และลายเบ็ดเตล็ด และกลุ่มลายธรรมชาติ โดยบางลายสามารถจัดอยู่ในกลุ่มมากกว่าหนึ่งกลุ่ม 2) สีของศิลปะผ้าทอจังหวัดน่านมีจำนวนทั้งหมด 12 สี ได้แก่ สีดำ สีขาว สีแดง สีม่วง สีบานเย็น สีน้ำเงิน สีน้ำตาล สีเหลือง สีส้ม สีเขียว สีเงิน และสีทอง 3) ความเชื่อของมุเตลู่ที่มีความสัมพันธ์กับความหมายของลายและความเชื่อตามความหมายของสี แบ่งได้เป็น 7 ประเภท ได้แก่ ด้านการงานการเงิน ด้านการเรียน ด้านความรัก ด้านสุขภาพ ด้านแคล้วคลาดจากอันตราย ด้านดึงดูดพลังงานดี ๆ และด้านอื่น ๆ

ความเกี่ยวข้องกับไทยศึกษา: ศิลปะผ้าทอของจังหวัดน่านเป็นไทยศึกษาเกี่ยวกับคติชนวิทยาประเภทวัตถุ ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมสืบต่อกันมา การศึกษาเกี่ยวกับศิลปะผ้าทอจังหวัดน่านที่สัมพันธ์กับความเชื่อมุเตลู่และการออกแบบกิจกรรมศิลปะ เป็นการศึกษาค้นคว้าและภูมิปัญญาของชาติพันธุ์ในพื้นที่จังหวัดน่าน ซึ่งเป็นจังหวัดหนึ่งของประเทศไทย ส่งผลให้เกิดการตระหนักถึงข้อมูลของคติชนวิทยาที่มีคุณค่าแสดงให้เห็นถึงแนวทางการนำไทยศึกษามานำมาบูรณาการกับการออกแบบกิจกรรม ที่สามารถใช้ในวิถีประจำวัน และส่งเสริมการท่องเที่ยวได้ รวมไปถึงจนถึงสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในสถานศึกษาต่อไป

บทสรุป: สีของศิลปะผ้าทอจังหวัดน่านมีความสัมพันธ์กับความหมายตามความเชื่อมุเตลู่ในการแสดงความรู้สึกตามทฤษฎีจิตวิทยาสีกับความรู้สึก ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้กับการตลาดได้เป็นอย่างดี หากเลือกสีที่มีความใกล้เคียงสอดคล้องกับความรู้สึก และความหมายของศิลปะผ้าทอจังหวัดน่านกับความหมายตามความเชื่อมุเตลู่ แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มป้องกันปราบปราม กลุ่มเจริญ เพื่อองฟูกลุ่มบูชา โชคลาภ และกลุ่มงมงาย คู่ครอง สิ่งเหล่านี้สามารถนำมาใช้ในการพัฒนากิจกรรมศิลปะได้

คำสำคัญ: อัตลักษณ์ศิลปะพื้นบ้าน; มุเตลู่; ศิลปะผ้าทอจังหวัดน่าน

♦ บทนำ ♦

จังหวัดน่านมีความโดดเด่นทางด้านอารยธรรมล้านนาและกลุ่มชาติพันธุ์ มีอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่สามารถพัฒนาสู่สินค้าและบริการอย่างมากมาในการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ รวมไปถึงจนถึงมีศักยภาพดึงดูดนักท่องเที่ยวเนื่องจากเป็นหนึ่งใน 12 เมืองต้องห้ามพลาด (Chula Creative Tourism, 2020, p. 2) ได้รับรางวัลชุมชนปลอดภัยและแหล่งท่องเที่ยวยั่งยืนระดับโลก โดยมีเป้าหมายเพื่อยกระดับจังหวัดน่านให้เป็นเครือข่ายเมืองสร้างสรรค์ The UNESCO Creative Cities Network (UCCN) ด้านหัตถกรรมและศิลปะพื้นบ้าน จากการประสานงานและความร่วมมือของทุกภาคส่วน (Creative Cities of Craft & Folk Art) (Nan Province public relations, 2020) จังหวัดน่านอุดมไปด้วยศิลปะพื้นบ้าน ไม่ว่าจะเป็นเครื่องจักสาน งานแกะสลัก งานกระดาษ งานจิตรกรรม และที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมากยิ่ง คือ “ศิลปะผ้าทอพื้นบ้านของจังหวัดน่าน” เป็นศิลปะพื้นบ้านที่มีความเป็นอัตลักษณ์ท้องถิ่นของชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในจังหวัดน่านที่หลากหลาย ปรากฏอยู่ในจิตรกรรมฝาผนังที่เก่าแก่ มีการประยุกต์ พัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอให้เป็นที่ยอมรับในหมู่ประชาชนทั่วไปลดความอัตลักษณ์ ได้แก่ ผ้าซิ่นม่าน ผ้าซิ่นป้อม ผ้าซิ่นน้ำไหล ผ้าซิ่นคำเคิบ ผ้าซิ่นก่าน ผ้าซิ่นเชียงแสน และผ้าซิ่นตีนจก (The 7th Regional Office Fine Arts, Nan, 2012, p. 34-40)

ปัจจุบันกระแสมุเตลูได้รับการกล่าวถึงในฐานะเป็นความเชื่อในวัตถุและเครื่องรางของขลังที่ทำให้เกิดโชคลาภและประสบความสำเร็จในชีวิต คำว่า “มุเตลู” หรือ “สายมู” สันนิษฐานว่าเป็นคำที่มาจากชื่อภาพยนตร์ของอินโดนีเซีย เรื่อง Penangkal ilmu Teluh ชื่อไทยคือ “เมเตลู ศักดิ์ไสยศาสตร์” กำกับโดย S.A Karim ออกฉายเมื่อปี ค.ศ. 1979 (innnews, 2022) นฤพนธ์ ดั่งวิเศษ (Duangwiset, 2022) กล่าวว่า มุเตลูมีหลากหลายประเภท ซึ่งมีผลต่อคนไทยมากที่สุด คือ การพยากรณ์ โหราศาสตร์ ลายมือ ไพ่ยิปซี พระเครื่อง วัตถุมงคล สีมงคล ตัวเลขมงคล และเรื่องเหนือธรรมชาติ ทั้งนี้มุเตลูที่คนไทยนิยมกันอย่างแพร่หลายนั้นจะเป็นการเสริมดวงในด้านบวก เพราะเชื่อว่าการบูชาหรือมีสิ่งเหล่านี้ไว้ติดตัว จะช่วยเสริมโชคชะตาในเรื่องเกี่ยวกับการงาน การเรียน ความรัก ช่วยให้แคล้วคลาดจากอันตราย ช่วยป้องกันสิ่งชั่วร้าย ดึงดูดพลังงานดี ๆ เข้ามาหาตัวเอง (Kongarchapatara, 2021) โดยจะต้องควบคู่ไปกับการทำบุญและประพฤติตนดีด้วย ทำให้หลายคนนิยมไหว้บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือเทพเจ้าที่เคารพนับถือ (Thairath, 2022) การสวมเสื้อสีมงคล และเนื่องด้วยปัจจุบันประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจที่มีต่อศิลปะผ้าทอลดลง ผู้วิจัยจึงต้องการวิเคราะห์และหาความสัมพันธ์ของอัตลักษณ์ศิลปะผ้าทอจังหวัดน่านกับความเชื่อมุเตลูเพื่อนำไปพัฒนากิจกรรมศิลปะส่งผลให้เกิด “กิจกรรมศิลปะแบบผสมผสาน” ที่มีกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานด้วยวิธีการทางศิลปะ ทำให้เกิดการเข้าใจ เชื่อมโยงความคิด รวมไปถึงจนถึงเห็นคุณค่าของอัตลักษณ์ศิลปะผ้าทอจังหวัดน่าน

คำถามวิจัย

อัตลักษณ์ศิลปะผ้าทอจังหวัดน่านที่เหมาะสมกับการนำมาพัฒนากิจกรรมศิลปะมีความสัมพันธ์อย่างไรกับความเชื่อ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อวิเคราะห์อัตลักษณ์ศิลปะผ้าทอจังหวัดน่านสำหรับการพัฒนากิจกรรมศิลปะ
2. เพื่อหาความสัมพันธ์อัตลักษณ์ศิลปะผ้าทอจังหวัดน่านกับความเชื่อเพื่อพัฒนากิจกรรมศิลปะ

ขอบเขตในการศึกษา

1. ขอบเขตด้านประชากร งานวิจัยนี้สัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะผ้าทอจังหวัดน่าน จำนวน 2 ท่าน และสำรวจศิลปะผ้าทอจังหวัดน่าน จำนวน 50 ผืน
2. ขอบเขตด้านเนื้อหา การศึกษารูปแบบอัตลักษณ์ศิลปะผ้าทอของจังหวัดน่านศึกษาเฉพาะลวดลายและสีสันทันของศิลปะผ้าทอจังหวัดน่าน ส่วนความเชื่อจะศึกษาเฉพาะความเชื่อของสิ่งมงคล และความหมายของลวดลาย

คำจำกัดความในการศึกษา

อัตลักษณ์ศิลปะผ้าทอจังหวัดน่าน ศิลปะผ้าทอจังหวัดน่านหรือผ้าขึ้น คือ ผ้าทอที่เย็บเป็นถุงสำหรับสตรี อัตลักษณ์ศิลปะผ้าทอจังหวัดน่านประกอบด้วย วัสดุที่ใช้ทอ กรรมวิธีการทอ เครื่องมือที่ใช้ทอ ลวดลายและสีสันทัน ซึ่งในการวิจัยนี้ได้ทำการศึกษาศิลปะผ้าทอจังหวัดน่านเฉพาะลวดลายและสีสันทัน

ความเชื่อ คือ ความเชื่อในสิ่งที่ทำให้เกิดโชคลาภและประสบความสำเร็จในชีวิต สำหรับการวิจัยนี้จะเน้นความเชื่อในเรื่องของสีที่มีความหมายมงคล และเชื่อมโยงกับสีที่ใช้ในการทอศิลปะผ้าทอจังหวัดน่าน

วิธีดำเนินการวิจัย

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ 1) ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะผ้าทอจังหวัดน่าน จำนวน 2 ท่าน ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเลือกจากผู้มีประสบการณ์ด้านการสร้างสรรค์งานศิลปะผ้าทอจังหวัดน่าน เป็นระยะเวลามากกว่า 5 ปี หรือเป็นทายาทผู้สืบทอดศิลปะผ้าทอจังหวัดน่านโดยตรงจากครอบครัว มีความเชี่ยวชาญในเรื่องงานศิลปะผ้าทอจังหวัดน่าน เป็นระยะเวลามากกว่า 5 ปี และเป็นที่ยอมรับและมีรางวัลรับรองเกี่ยวกับการสร้างสรรค์งานศิลปะผ้าทอจังหวัดน่าน ในระดับภูมิภาคหรือระดับประเทศ ไม่ต่ำกว่า 3 รางวัล 2) ศิลปะผ้าทอจังหวัดน่าน จำนวน 50 ผืน แบ่งเป็น ผ้าทอโบราณ จำนวน 15 ผืน และ ผ้าทอที่มีจำหน่ายทั่วไปในตลาดและเป็นที่ยอมรับของผู้ซื้อ จำนวน 35 ผืน และ 3) วิจัยที่เกี่ยวข้องกับศิลปะผ้าทอจังหวัดน่าน จำนวน 5 เรื่อง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะผ้าทอจังหวัดน่าน ประกอบด้วย การสอบถามในด้านคุณค่าของผ้าทอจังหวัดน่าน ด้านแหล่งเรียนรู้ และด้านเนื้อหา และแบบสำรวจศิลปะผ้าทอจังหวัดน่าน โดยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้ผ่านการประเมินความตรงเชิงเนื้อหา (IOC) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งผลการประเมิน พบว่า ทุกข้อคำถามผ่านการประเมิน (IOC > 0.5) โดยสามารถนำไปใช้เก็บข้อมูลได้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะผ้าทอจังหวัดน่าน ใช้เวลาในการสัมภาษณ์ท่านละ 1 ชั่วโมง ด้วยแบบสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะผ้าทอจังหวัดน่าน และการสำรวจศิลปะผ้าทอจังหวัดน่าน
2. การศึกษาตลาดและสีสันทันของศิลปะผ้าทอจังหวัดน่าน โดยศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและการลงพื้นที่เก็บข้อมูล
3. การวิเคราะห์อัตลักษณ์ของศิลปะผ้าทอจังหวัดน่าน สำหรับพัฒนากิจกรรมศิลปะ
4. การศึกษาแนวทางการวิเคราะห์อัตลักษณ์ศิลปะพื้นบ้านสำหรับพัฒนากิจกรรมศิลปะ

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ ค่าร้อยละ
2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการศึกษา

1. อัตลักษณ์ศิลปะผ้าทอจังหวัดน่าน

การศึกษารูปแบบอัตลักษณ์ศิลปะผ้าทอของจังหวัดน่านศึกษาเฉพาะลวดลายและสันผ้าขึ้นจำนวน 7 ประเภท ได้แก่ ผ้าขึ้นม่าน ผ้าขึ้นป้อง ผ้าขึ้นน้ำไหล ผ้าขึ้นคำเคิบ ผ้าขึ้นก่าน ผ้าขึ้นเชียงแสน และผ้าขึ้นตีนจก โดยศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและการลงพื้นที่เก็บข้อมูลรายละเอียดลวดลายและสีสัน ดังนี้

1.1 กลุ่มของลวดลายศิลปะผ้าทอจังหวัดน่าน

จากการศึกษาผ่านการวิจัยของทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล (Prangwatanakun, 2008, p. 20), ภาณุพงษ์ ณาภูมิ (Naphum, 2011, p. 8-10), และ อรรถพงษ์ ประดิษฐพงษ์ (Praditpong, 2015, p. 51-52) และการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านผ้าทอจังหวัดน่าน (Inseang, 2021; Rattanasila, 2021) สามารถวิเคราะห์ประเภทของลวดลายศิลปะผ้าทอจังหวัดน่าน ได้ดังนี้

ลวดลายบนผืนผ้าเกิดขึ้นจากเทคนิคการถักทอ การขัดสานของเส้นใยและสีสันจากลวดลายพื้นฐานที่อาจไม่มีความหมายใด ๆ พัฒนาไปสู่ลวดลายที่มีความหมายเชิงสัญลักษณ์ อันสืบเนื่องมาจากธรรมชาติ จินตนาการ ความเชื่อ และความศรัทธา ผ้าขึ้นในจังหวัดน่านสามารถแบ่งเป็นลวดลายต่าง ๆ (Naphum, 2011, p. 8) ลวดลายของผ้าทอของน่านสามารถสรุปได้เป็น 3 กลุ่ม คือ

1) **กลุ่มลายเรขาคณิต** ลวดลายเรขาคณิตคือลายพื้นฐาน จากลายจุดเล็ก ๆ จุดไข่ปลา เส้นทแยง กากบาท สามเหลี่ยม สี่เหลี่ยม ลายพื้นฐานเหล่านี้ได้พัฒนาไปสู่รูปลักษณะต่าง ๆ เช่น ลายสามเหลี่ยม ลายสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ลายสี่เหลี่ยม และลายเส้นตรง ลายขอ ลายขอก้ามปู ลายขอผักกูด ลายดอกจ้าย ลายนกคุ้ม ลายดอกบ่วง ลายดอกหับ เป็นต้น

2) กลุ่มลายสิ่งของเครื่องใช้และลายเบ็ดเตล็ด คือ ลายที่ได้รับแรงบันดาลใจจากสิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน และลายอื่น ๆ อันเกี่ยวข้องกับศาสนา ลวดลายในสถาปัตยกรรม ฯลฯ ได้แก่ ลายโคม ลายเชิงเทียนลายหม้อกู่ซาง ลายปราสาท ลายธรรมาสัน ลายสายย้อยหรือลายหางสะเปา ลายพระพุทธรูป ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ลายขอแปด เป็นต้น

3) กลุ่มลายธรรมชาติ สามารถแบ่งย่อยออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

3.1) กลุ่มลายสัตว์ คือ ลายที่ได้รับแรงบันดาลใจจากสัตว์น้อยใหญ่ เช่น ลายช้าง ลายม้า ลายนาค ลายหงส์ ลายนกยูง ลายเกล็ดเต่า ลายกบ ลายนกกินนั้ร่วมต้น เป็นต้น

3.2) กลุ่มลายพันธุ์ไม้ คือ ลายที่ได้รับแรงบันดาลใจจากพืช พันธุ์ไม้ต่าง ๆ เช่น ลายดอกแก้ว ลายดอกจัน ลายดอกจันแปดกลีบ ลายดอกกตลุม ลายดอกผักแว่น ลายดอกสร้อย ลายดอกดาวดิงส์ เป็นต้น

3.3) กลุ่มลายสิ่งแวดล้อม คือ ลายที่ได้รับแรงบันดาลใจจากธรรมชาติ สภาพแวดล้อม สภาพภูมิประเทศ เช่น ลายน้ำไหลใบข้าว ลายน้ำไหลจรวด ลายน้ำไหลไหลลื้อ ลายน้ำไหลโบราณ เป็นต้น

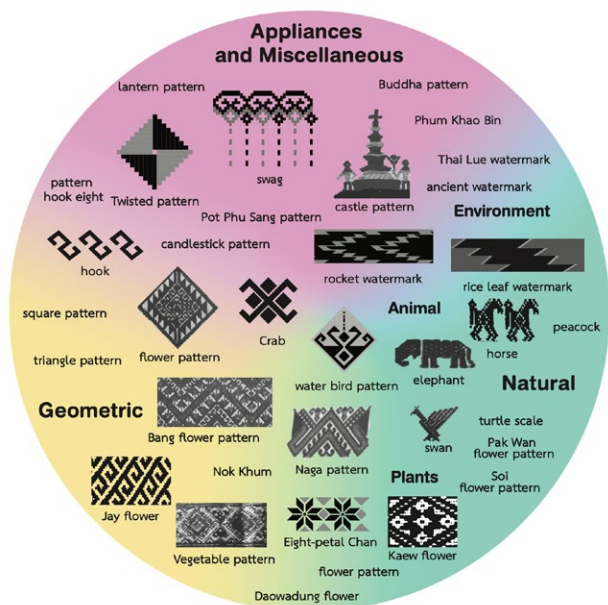

Figure 1: Relevance of Nan's textile handicraft patterns

Source: Researcher

จาก Figure 1 แสดงให้เห็นว่าลวดลายบางลายสามารถจัดอยู่ในกลุ่มมากกว่าหนึ่งกลุ่ม กล่าวคือสามารถเป็นได้ทั้งกลุ่มลายเรขาคณิตและกลุ่มลายสิ่งของเครื่องใช้ หรือ กลุ่มลายธรรมชาติและกลุ่มลายเรขาคณิต ซึ่งโดยทั่วไปลวดลายผ้าทอเหล่านี้จะมีชื่อเรียกแตกต่างกัน รวมไปถึงจนถึงรายละเอียดของลวดลายที่ไม่เหมือนกันในแต่ละท้องถิ่นที่ตามการตีความ สภาพแวดล้อม และบรรพบุรุษบอกต่อกันมา หากแต่ความหมายและการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์จะใกล้เคียงกัน

1.2 ความหมายของลวดลายศิลปะผ้าทอจังหวัดน่าน

ลวดลายที่ปรากฏบนผืนผ้าทอของเมืองน่านส่วนใหญ่มักจะเป็นลวดลายที่จดจำ หรือได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ อีกทั้งยังเป็นลวดลายที่เกี่ยวข้องและพบเห็นได้ในชีวิตประจำวันอยู่ตลอดเวลาแล้วจดจำสืบต่อกันมา ลวดลายเหล่านี้ได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่งโดยการลอกเลียนแบบอย่างไว้ ทั้งลวดลายและกรรมวิธีในการทอผ้า ดังนั้นลวดลายของผ้าทอจึงเกิดจากฝีมือ และภูมิปัญญาของผู้ทออย่างแท้จริง จากการศึกษาผ่านการวิจัยของ นาวิณ ปัญญาหาญ (Panyahan, 2008, p. 44-45) และ อรรถพงษ์ ประดิษฐพงษ์ (Praditpong, 2015, p. 52) และการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านผ้าทอจังหวัดน่าน (Inseang, 2021; Rattanasila, 2021) สามารถรวบรวมความหมายของศิลปะผ้าทอจังหวัดน่าน (Table 1) ได้ดังนี้

Table 1: The meaning of weaving patterns in Nan's textile handicrafts.

Pattern name	Meaning	Pattern name	Meaning
1. cotton flower pattern	purity	19. Naga pattern	cool, fertile river
2. Glass flower pattern	auspicious flowers	20. Swan pattern	graceful noble beautiful woman
3. Eight-petal Chan pattern	auspicious flowers	21. Peacock pattern	graceful
4. Bua Loi pattern	Intellectual enlightenment flourishes.	22. Castle Pattern	heaven
5. Overturned lotus pattern	old things and new things	23. Spider pattern	diligence
6. Pikul flower pattern	Fragrant auspicious flowers	24. Butterfly pattern	abundance
7. Double bird-double chicken pattern	abundance, worship	25. Pattern hook	auspicious things, fortune
8. Ladybug pattern	longevity	26. Sai Yoi pattern	water
9. Zinnia pattern	happiness, cool	27. Mak Beng pattern	sacrifice, sacred
10. Ta Laew Twist pattern	sacred protection against evil	28. Group dog pattern	sacrifice
11. Flowing watermark	stream, smoothness	29. Mountain pattern	food abundance
12. Gold-silver chain pattern	valuables	30. Crab pattern	fight obstacles
13. Pao flower pattern	delicacy	31. Phak Kut pattern	abundance
14. Star pattern	the sky and the stars	32. Nok Khum pattern	protection from danger, prosperity
15. Dog's paw patch pattern	instead of honesty	33. Birds drinking water	Spirals work smoothly
16. Earthworm pattern	soil fertility	34. Daowadung flower pattern	no disease
17. Elephant pattern in different castles	victory, auspicious animals, homeland	35. lantern pattern	guiding light
18. horse carrying tiered pattern	prosperity, auspicious animals		

Source: Researcher

ลวดลายที่ทอสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ 7 ลาย ได้แก่ ลายดอกแก้ว ลายจันแปดกลีบ ลายบัวลอย ลายบัวคว่ำบัวหงาย ลายดอกพิกุล ลายนกคู่ ลายตะเหลหวัด นอกจากนี้แล้วเป็นลายสมัยใหม่ที่ช่างทอได้คิดสร้างสรรค์ขึ้นมาเองแต่ก็มี ความหมายที่ช่างทอเชื่อว่าดีและเป็นสิริมงคลต่อชีวิต ความหมายของลายมีทั้งความหมายตรงตัว เช่น ลายไซ้ทอง-ไซ้เงิน ลายสายย้อย ฯลฯ และมีความหมายแฝงในเชิงสัญลักษณ์ เช่น ลายนกกินน้ำร่วมต้น ลายหงส์ ลายน้ำไหล เป็นต้น โดยความหมายของลายแต่ละลายนั้น อาจใกล้เคียงหรือแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ของจังหวัดน่าน อันเป็นผลมาจากการตีความตามความเชื่อเฉพาะถิ่นของชุมชนนั้น

Table 2: Asymmetric Clustering Matrix Analysis of the meaning of weaving patterns in Nan's textile handicrafts.

	prevent danger	disease free	enemy defeat	light obstacles	longevity	auspicious	smooth	abundant	cool	enrichment	flourishing	grow	well	fortune	valuable	worship	beauty	delicate	soar male	pure	heaven	be kind	honest	
Twisted pattern	■																							
Nok Khum pattern					■																			
Daowading flower pattern		■																						
elephant carrying a castle			■																					
crab claw pattern				■																				
watermark						■																		
swag							■																	
Zinna pattern								■																
water bird pattern									■															
Bird-Rooster pattern										■														
earthworm pattern											■													
Gumbi pattern, Gumbo												■												
mountain pattern													■											
Vegetable pattern														■										
Naga pattern															■									
Overtuned lotus pattern																■								
horse carrying tiered pattern																	■							
Bualoy pattern																		■						
spider pattern																			■					
ladybug pattern																				■				
glass flower pattern																					■			
Eight-petal Chan pattern																						■		
Pikui flower pattern																							■	
hook pattern																								■
Gold-Silver Chain Pattern																								
Mak Beng pattern																								
group pattern																								
swan pattern																								
peacock pattern																								
Pao flower pattern																								
cotton flower pattern																								
star pattern surrounded by the moon																								
castle pattern																								
dog footprints																								■

Source: Researcher

จากตาราง Asymmetric Clustering Matrix Analysis ของความหมายลวดลายศิลปะผ้าทอจังหวัดน่าน (Table 2) พบว่า ส่วนใหญ่แล้วลวดลายศิลปะผ้าทอที่พบมากที่สุดคือ มีความเป็นสิริมงคล (ร้อยละ 15.22) รองลงมาเป็นความอุดมสมบูรณ์ (ร้อยละ 13.74) ความชุ่มเย็น (ร้อยละ 8.70) การบูชา (ร้อยละ 6.52) ตามลำดับ ส่วนความหมายอื่น ๆ ได้แก่ การป้องกันอันตราย การต่อสู้อุปสรรค ความราบรื่น ความเจริญงอกงาม การเติบโต ความงาม สวรรค์ (ร้อยละ 4.35 ต่อลาย) และความหมายที่พบได้ไม่มากนัก ได้แก่ ปราศจากโรค ศัตรูพ่ายแพ้ ความเฟื่องฟู ปัญญา อายุยืน การมีโชคลาภ มีคุณค่า ความละเอียดอ่อน เนื้อคู่ ความบริสุทธิ์ ความเอื้ออารี ความซื่อสัตย์ เป็นต้น (ร้อยละ 2.17 ต่อลาย)

Table 3: Table showing the relationship of the meaning of weaving patterns in Nan's textile handicrafts.

	prevent danger	disease free	enemy defeated	fight obstacles	longevity	auspicious	smooth	abundant	cool	exuberant	flourishing	grow	wit	fortune	valuable	worship	beauty	delicate	soul mate	pure	heaven	be kind	honest	
prevent danger	3	2	2	2	2	3	2	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
disease free	2	3	2	2	2	2	0	0	0	0	0	0	1	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
enemy defeated	2	2	3	2	1	3	1	0	0	0	0	0	1	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
fight obstacles	2	2	2	3	0	2	3	0	3	1	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
longevity	2	2	1	0	3	2	2	0	0	1	1	1	1	0	2	2	2	0	0	0	0	0	0	0
auspicious	3	2	3	2	2	3	2	0	0	3	0	0	0	3	2	2	0	0	0	0	0	0	3	0
smooth	2	0	1	3	2	2	3	1	1	1	1	1	1	1	0	2	0	0	3	0	0	0	0	0
abundant	0	0	0	0	0	1	3	3	2	2	2	1	0	1	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0
cool	0	0	0	3	0	0	1	3	3	2	2	2	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	1	0
exuberant	0	0	0	1	1	3	1	2	2	3	2	3	1	1	0	1	2	0	0	0	0	0	0	0
flourishing	0	0	0	1	0	1	2	2	2	3	2	3	1	1	1	1	1	0	1	0	1	0	0	0
grow	0	0	0	1	0	1	2	2	3	2	3	2	1	1	1	1	0	0	1	0	0	0	0	0
wit	1	1	1	1	0	0	1	1	0	1	3	2	3	2	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
fortune	0	1	0	2	3	0	0	0	1	1	1	2	3	2	2	0	0	0	1	0	1	3	0	0
valuable	0	0	0	2	2	0	1	0	0	1	1	2	3	2	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0
worship	0	1	1	0	2	2	3	1	1	1	1	0	2	2	3	1	0	2	0	1	0	1	0	0
beauty	0	0	0	0	0	0	0	1	2	1	0	0	0	1	1	3	3	1	1	1	3	0	0	0
delicate	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	3	2	2	2	2	2	0	0	0
soul mate	0	0	0	0	0	0	3	0	0	0	1	1	0	1	0	2	1	2	3	2	2	0	0	0
pure	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	2	2	3	2	3	1	0	0
heaven	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	3	2	2	2	3	2	0	0	0
be kind	0	0	0	0	0	3	0	0	1	0	0	0	0	3	0	0	0	2	2	3	2	3	0	0
honest	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	3	0

Source: Researcher

จากตารางแสดงความสัมพันธ์ของความหมายลวดลายศิลปะผ้าทอจังหวัดน่าน (Table 3) สามารถวิเคราะห์ความหมายของลวดลายศิลปะผ้าทอจังหวัดน่านออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 การปกป้องขับไล่สิ่งไม่ดีออกไป ความราบรื่นของการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง และเกี่ยวกับสุขภาพ อายุยืนยาว กลุ่มที่ 2 การเติบโตเจริญงอกงาม การมีสติปัญญา กลุ่มที่ 3 การมีโชคลาภ การได้ของมีค่า การเคารพบูชา และ กลุ่มที่ 4 ความงดงาม บริสุทธิ์ผุดผ่อง ความมีเมตตา เอื้ออาทร อ่อนโยน

1.3 สีที่ใช้ในศิลปะผ้าทอจังหวัดน่าน

สีของศิลปะผ้าทอจังหวัดน่านมีจำนวนทั้งหมด 12 สี ได้แก่ สีดำ สีขาว สีแดง สีม่วง สีบานเย็น สีน้าเงิน สีน้าตาล สีเหลือง สีส้ม สีเขียว สีเงิน และสีทอง (Rattanasila, 2017, p. 27-30; Praditpong, 2015, p. 52-55) โดยสามารถแบ่งตามที่มาของสีได้ ดังนี้

- 1) สีที่ได้จากเส้นฝ้ายและเส้นไหมตามธรรมชาติ ได้แก่ สีขาว และสีเหลือง
- 2) สีที่ผ่านการย้อมเส้นฝ้ายและเส้นไหม ได้แก่ สีดำ สีแดง สีม่วง สีบานเย็น สีน้าเงิน สีน้าตาล สีเหลือง สีส้ม สีเขียว
- 3) สีที่ได้จากวัสดุพิเศษที่ได้แก่ สีเงิน และสีทอง

สีที่ใช้ในการทอจะคล้ายกันทั้งหมดในภาคเหนือ แต่ขึ้นอยู่กับการนำมาจัดโครงสร้างสีในตัวผ้าชิ้น เช่น ชิ้นมัน ชิ้นเชียงแสน จะมีโครงสร้างสีเฉพาะ แต่ปัจจุบันมีการประยุกต์ตามความชอบของผู้บริโภคไปอย่างมาก

2. ความสัมพันธ์ระหว่างอัตลักษณ์ศิลปะผ้าทอจังหวัดน่านกับความเชื่อมูลเหตุ

2.1 สีของศิลปะผ้าทอจังหวัดน่านกับความหมายตามความเชื่อมูลเหตุ

สีในความหมายตามความเชื่อมูลเหตุผู้วิจัยได้รวบรวมจากเว็บไซต์ออนไลน์ต่าง ๆ แล้วนำมาหาความหมายของแต่ละสี ที่สื่อออนไลน์โดยส่วนใหญ่กล่าวถึง ซึ่งเมื่อนำสีของศิลปะผ้าทอจังหวัดน่านกับสีในความหมายตามความเชื่อมูลเหตุมาวิเคราะห์เชื่อมโยงหาความสัมพันธ์กัน พบว่า

Table 4: The color and meaning of Nan's textile handicraft according to Mutelu beliefs.

Color	Color Psychology theory	Mutelu beliefs (auspicious color)
black	dark, sad, scary, intense	sleek, modern, and mysterious
white	pure, flawless, empty, dull	purity, cleanliness, safety, peace, goodness, simplicity, justice
brown	dry, not fresh, dull	stability, Simplicity, Strength, Friendship, Durability, Intimacy
red	passionate, violent, dangerous, exciting	happiness, fortune, and success
yellow	bright, warm, clear, cheerful, faithful, prosperous.	warm, energetic, and energetic
orange	bright, hot, brilliant, powerful, powerful	emperor and power, happiness, cheerfulness, and attraction
purple	sad gloomy mysterious	creative power
pink	sweet, feminine, refined, cheerful	luxurious, valuable, and alluring
blue	sober, Peaceful, Serious, Concentrated	cherish, encouragement, youth, warmth, friendliness, success, beginning, gentle, sweet, and gentle
green	bright, refreshing, cool, safe, easy on the eye, aiming	calm, stable and professional.
silver	calm luxury	nature, wealth and growth, balance, peace, freshness, hope, harmony
gold	wealthy abundant	luxury, elegance, clarity, modernity, orderliness, coolness

Source: Researcher

จาก Table 4 แสดงให้เห็นถึงสีกับความรูสึกตามทฤษฎีจิตวิทยาสีกับความรูสึก (Psychology of Color) ที่กล่าวถึงสีมีผลต่อการรับรู้ทางจิตใจของมนุษย์ ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้กับการตลาดได้เป็นอย่างดี โดยหากเลือกสีที่เหมาะสมนั้นจะช่วยให้การสื่อสารทางการตลาดมีประสิทธิภาพมากขึ้น และหากเลือกสีตามความเชื่อมูลเหตุ (สีที่มีความหมายมงคล) ที่มีความใกล้เคียงสอดคล้องกับจิตวิทยาของสีกับความรูสึก จะทำให้ผู้ทำกิจกรรมมีความรูสึกร่วมในกิจกรรม และรูสึกว่ากิจกรรมที่กำลังทำอยู่มีคุณค่า

2.2 ความหมายของลวดลายศิลปะผ้าทอจังหวัดน่านกับความหมายตามความเชื่อมโยง

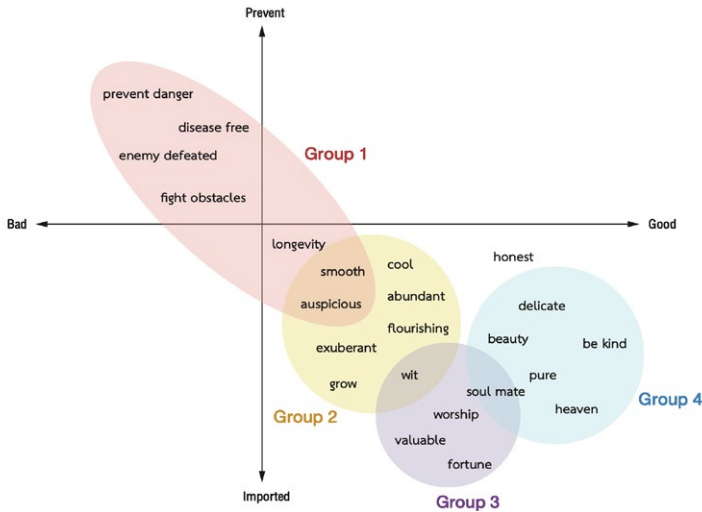

Figure 2: Image Scale of the meaning of weaving Nan's textile handicraft patterns.
 Source: Researcher

จากภาพ Image Scale ของความหมายลวดลายศิลปะผ้าทอจังหวัดน่าน (Figure 2) สามารถอธิบายความหมายของคำว่า “ป้องกัน” คือ การกีดกัน การปกป้องสิ่งนั้นเข้ามาหาตัวของผู้สวมใส่ ส่วน “นำเข้ามา” คือ การเชิญชวน การเรียกสิ่งนั้นเข้ามาหาตัวของผู้สวมใส่ ซึ่งพบว่า สามารถแบ่งความหมายลวดลายศิลปะผ้าทอจังหวัดน่านออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มที่ 1 “ป้องกันปราบปราม” เป็นกลุ่มลวดลายที่มีความหมายเน้นไปทางการป้องกันหรือขับไล่สิ่งไม่ดี อันตราย โรคภัย ไม่ให้เข้ามาหาตัวของผู้ที่สวมใส่ อายุยืนยาว ทำให้ศัตรูพ่ายแพ้ สามารถต่อสู้อุปสรรคได้โดยง่าย

กลุ่มที่ 2 “เจริญ เฟื่องฟู” เป็นกลุ่มลวดลายที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับการเจริญงอกงามเฟื่องฟูทั้งด้านสติปัญญา ร่างกาย ทรัพย์สิน ผลผลิตทางการเกษตร น้ำ อำนวย อีกทั้งหมายถึงความร่มเย็นของจิตใจอีกด้วย

กลุ่มที่ 3 “บูชา โชคลาภ” เป็นกลุ่มลวดลายที่มีความหมายเกี่ยวกับการมีโชคลาภ การได้ของมีค่า การเคารพบูชาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์

กลุ่มที่ 4 “งดงาม คู่ครอง” เป็นกลุ่มลวดลายที่มีความหมายส่วนใหญ่เกี่ยวกับความงดงาม ความละเอียดอ่อน ประณีต บริสุทธิ์ผุดผ่อง ความมีเมตตา เอื้ออารี อ่อนโยน และการได้พบคู่ครอง เนื้อคู่

2.3 ความสัมพันธ์ของมูลเหตุกับอัตลักษณ์ศิลปะผ้าทอจังหวัดน่าน

เมื่อนำอัตลักษณ์ศิลปะผ้าทอจังหวัดน่าน ได้แก่ สีและลวดลาย มาวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ร่วมกับความเชื่อมูลเหตุ พบว่า

Table 5: The relationship between identity in Nan's textile handicrafts and Mutelu beliefs for the development of tourist art activities.

Mutelu beliefs	Meaning of patterns	Color and meaning according to belief
1. Work and finance	The smoothness of doing anything, growth, prosperity, fortune, gaining valuable things, kindness, generosity	green gold silver blue
2. Study	having more intelligence	orange
3. Love	Beauty, pure, flawless, gentle	pink, purple
4. Health	health longevity	brown, yellow
5. Safety from danger	protection, drive away bad things	white
6. The side that attracts good energy	Good fortune, worship, purity, gentleness	yellow, red brown
7. Other aspects	honest	black

Source: Researcher

จาก Table 5 พบว่า ตามความเชื่อของมูลเหตุที่แบ่งได้เป็น 7 ประเภท มีความสัมพันธ์กับความหมายของลายและความเชื่อตามความหมายของสี ดังนี้ 1) ด้านการงาน การเงิน ตรงกับความราบรื่นของการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง การเติบโต เจริญงอกงาม การมีโชคลาภ การได้ของมีค่า ความมีเมตตา เอื้ออาทร และสีเขียว สีทอง สีเงิน สีน้ำเงิน 2) ด้านการเรียน ตรงกับการมีสติปัญญาที่มากขึ้นและสีส้ม 3) ด้านความรัก ตรงกับความงดงาม บริสุทธิ์ผุดผ่อง อ่อนโยน และสีบานเย็น สีม่วง 4) ด้านสุขภาพ ตรงกับสุขภาพอายุยืนยาว และสีน้ำตาล สีเหลือง 5) ด้านแคล้วคลาดจากอันตราย ตรงกับการปกป้อง ขับไล่สิ่งไม่ดีออกไป และสีขาว 6) ด้านดึงดูดพลังงานดี ๆ เข้ามา ตรงกับการมีโชคลาภ การเคารพบูชา บริสุทธิ์ผุดผ่อง อ่อนโยน และสีเหลือง สีแดง สีน้ำตาล 7) ด้านอื่น ๆ อย่างความซื่อสัตย์ และสีดำ

อภิปรายผล

1. สีเส้นและลวดลายของอัตลักษณ์ศิลปะผ้าทอจังหวัดน่าน เกิดจากความตั้งใจของช่างทอ ดังเช่น ผ้าซิ่นลายน้ำไหล ลวดลายที่ปรากฏบนผืนผ้า นับเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่น ด้วยมีลักษณะคล้ายกระแสน้ำไหลเกิดจากจินตนาการของบรรพบุรุษช่างทอที่เลียนแบบมาจากสายน้ำน่าน (The Support Arts and Crafts International Centre of Thailand, 2016) รวมไปถึงจนถึงอิทธิพลของพระพุทธศาสนาร่วมกันของกลุ่มชาติพันธุ์ในเมืองน่าน ทำให้ลวดลาย สี บนผืนผ้ามีลักษณะและรูปแบบที่คล้ายกัน นอกจากนี้ยังเสมือนบันทึกทางประวัติศาสตร์อย่าง ลายดอกแก้ว ลายบัวคว่ำบัวหงาย ลายนกคู่-ไก่คู่ ลายน้ำไหล บ่งบอกถึงความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติของเมืองน่านในขณะนั้นที่ช่างทอได้สัมผัสได้อย่างชัดเจน (Panyahan, 2008, p. 45) ตรงกับที่ ดนัย ซาทิพฮอต (2015, p. 90) กล่าวว่า การทอผ้า นอกจากเป็นศาสตร์และศิลป์แล้วยังหมายความถึงวิถีชีวิต ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมและพิธีกรรมที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีต หากแต่มีการพัฒนาสิ่งต่าง ๆ ไปตามยุคสมัย ทั้งรูปแบบ การย้อมสี และลวดลาย นอกจากนี้ยังบ่งบอกถึงฐานะทางสังคม ชาติพันธุ์ วัฒนธรรมประเพณีในสมัยนั้น ๆ ได้ด้วย

2. จากความสัมพันธ์อัตลักษณ์ศิลปะผ้าทอจังหวัดน่านกับความเชื่อมุเตลู ได้แก่ สีเส้นและลวดลายที่มีความเกี่ยวเนื่องกันในด้านของความหมายกับสีที่มีความหมายมงคล (มุเตลู) ตรงกับที่ ศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพระหว่างประเทศ (องค์การมหาชน) (The Support Arts and Crafts International Centre of Thailand, 2008) กล่าวไว้ว่า ทุกผืนของผ้าทอลายน้ำไหล ยังคงรักษาเอกลักษณ์ในการสอดแทรกแนวคิดทางศาสนา สังคม ความเชื่อ ตามแบบบรรพบุรุษเอาไว้ได้เป็นอย่างดี เช่น ลายบ่อสวก ที่เชื่อกันว่า ผ้าลายนี้จะสร้างความมั่งคั่งมาให้ผู้สวมใส่ ลายดาวล้อมเดือน ที่เชื่อกันว่าผ้าลายนี้จะต้องทอโดยเมื่อผู้ทอเป็นคนอ่อนหวาน มีเสน่ห์ ลายแมงมุมที่เชื่อกันว่าจะสามารถแผ่อำนาจการปกปักรักษา ดูแลคนที่รักหรือผู้สวมใส่ ไม่ให้มีสิ่งชั่วร้ายมากล้ำกรายได้ เป็นต้น ซึ่งเป็นการนำเอาเรื่องราวและความเชื่อมานำเสนอเป็นจุดเด่น เช่นเดียวกับงานออกแบบผลิตภัณฑ์และเครื่องจักสาน โดย ดร. รุทธิพร ฆานวังสะ ผู้เชี่ยวชาญการพัฒนาสินค้าหัตถกรรม เจ้าของแบรนด์พิคมานที่ต้องมีการร่วมสร้างสรรค์ การสร้างนวัตกรรมใหม่ และโดยเฉพาะการเล่าเรื่อง เป็นการนำองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบมาร้อยเรียงเรื่องราวประกอบกับผลิตภัณฑ์เดิม เพื่อให้ผู้บริโภครับรู้ถึง “คุณค่า” ของภูมิปัญญา ที่ซ่อนอยู่ในตัวผลิตภัณฑ์ได้ (Wongrujirawanich, 2021) ผ้าทอเมืองน่านจึงเป็นสิ่งที่สามารถเล่าเรื่องราววิถีชีวิต อันสะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึก จินตนาการ ภูมิปัญญาองค์ความรู้ของชาวน่าน รวมทั้งยังแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการ และความเจริญ ของสังคม ด้วยโครงสร้าง วัสดุ ลวดลาย สี และรูปแบบการตัดเย็บ ซึ่งจะสื่อถึงความสุนทรีย์ของกลุ่ม ชาติพันธุ์ และหมายถึงคุณภาพทางสังคมของช่างทอชาวน่านด้วย ดังนั้นผ้าทอเมืองน่าน จึงไม่ใช่เพียงแค่เป็นเครื่องนุ่งห่มที่มีความสำคัญในฐานะเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่สำหรับมนุษย์เท่านั้น แต่เป็นรากฐานส่วนหนึ่งของชีวิตผู้คนในสังคมอีกด้วย (Praditpong, 2015, p. 103) อีกทั้งสอดคล้องกับคำที่กล่าวว่า คนไทยยังยึดโยงชีวิตกับความเชื่อมายาวนาน โดยเฉพาะในช่วงวิกฤตที่ต้องการสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ มุเตลูจึงเป็นเนื้อหาที่น่าสนใจอย่างยิ่งที่จะสามารถต่อยอดทำการตลาดได้ (Prachachat, 2021)

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

จากผลการวิจัยที่พบว่า สีเส้นและลวดลายที่มีความเกี่ยวเนื่องกันในด้านของความหมายกับสีที่มีความหมายมงคล (มูเตลู) สามารถนำมาพัฒนากิจกรรมศิลปะ ให้มีความทันสมัย เป็นที่น่าสนใจ ทำให้เกิดการเข้าใจ เชื่อมโยงความคิด รวมไปถึงเห็นคุณค่าของอัตลักษณ์ศิลปะผ้าทอจังหวัดน่าน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

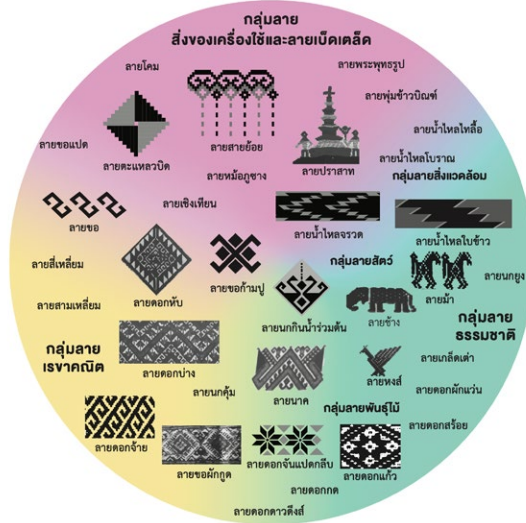
จากผลการวิจัยที่พบว่า สีเส้นและลวดลายสามารถนำมาพัฒนากิจกรรมศิลปะได้ ควรศึกษาอัตลักษณ์ ด้านอื่น ๆ ของศิลปะผ้าทอจังหวัดน่าน ได้แก่ โครงสร้าง กรรมวิธีและเทคนิคการทอ วัสดุที่ใช้ทอ อุปกรณ์ ในการทอผ้า และการย้อมสี เพื่อให้กิจกรรมสามารถสร้างการรับรู้ในภาพรวมของอัตลักษณ์ศิลปะผ้าทอให้ แก่ประชาชนได้มากยิ่งขึ้น

Reference

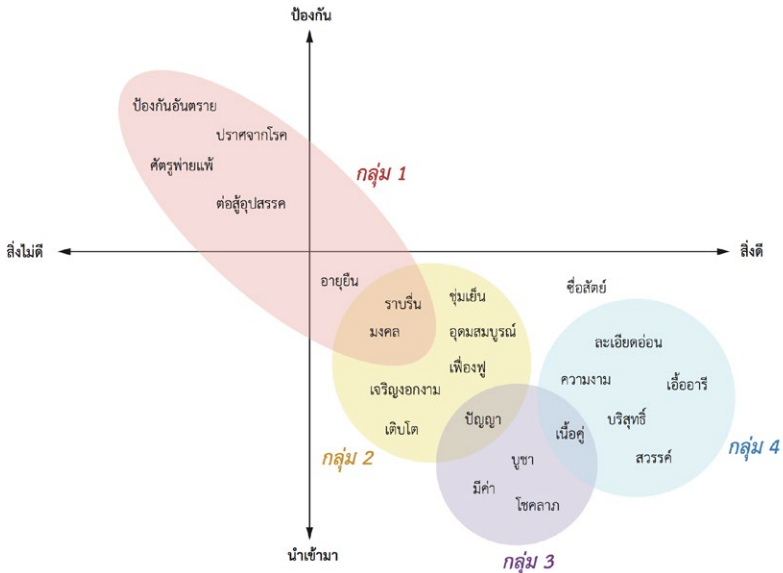
- Chathiphot, D. (2015). Indigo Dye Fabric: Commodization of Culture in the Tide of Globalization. *Journal of Thai Studies*, 10(2), 87-116.
- Chula Creative Tourism. (2020). *Policy summary report : A Study of a Creative Tourism Development Study Plan. Case Study: Nan and Andaman Areas*. Policy summary report, 1(2), 1-4.
- Duangwises, N. (2022). *Mutelu: Anthropology of Fortune and Fetishism*. [weblog]. Retrieved from <https://www.sac.or.th/portal/th/article/detail/328>
- innnews. (2022). *Where does Mutelu come from and what does it mean?* [weblog]. Retrieved from https://www.innnews.co.th/horoscope/news_40779/
- Inseang, T. (2021, December 23). Personal Interview.
- Kongarchapatara, B. (2021). *Marketing in the Uncertain World (Understanding the behavior of consumers in the line "Mutelu" and marketing trends that can increase business opportunities!)*. [weblog]. Retrieved from <https://www.brandbuffet.in.th/2021/01/cmmu-suggest-marketing-in-the-uncertain-world/>
- Nan Province public relations. (2020). *The goal is to elevate Nan Province into a network of creative cities*. [weblog]. Retrieved from <https://www.facebook.com/nanprovince>
- Naphum, P. (2011). *A Study of Lanna Ancient Sarongs in Nan Province from the murals of the Chaturamuk Temple, Wat Phumin, Muang District, Nan Province. (Independent Study)*. Silpakorn University, Bangkok, Thailand.
- Panyahan, N. (2008). *Buddhist aesthetics in Nan Textiles*. (Master's thesis). Chiang Mai University, Chiang Mai, Thailand.
- Prachachat. (2021). *"Mutelu" in the business world. When Thai people need refuge during the COVID*. [weblog]. Retrieved from <https://www.prachachat.net/social-media-viral/news-732999>

- Praditpong, A. (2015). *Nan's Teen Jok Handicrafts*. (Master's thesis). Silpakorn University, Bangkok, Thailand.
- Prangwatanakun, S. (2008). *Cultural heritage of Tai Lue weaving*. Chiang Mai: Chiang Mai University.
- Rattanasila, A. (2017). *Central Nan Province's Teen Jok Handicrafts*. (Independent Study). Chiang Mai University, Chiang Mai, Thailand.
- Rattanasila, A. (2021, December 23). Interview.
- Thairath. (2022). *What is "Mutelu"? Why does everyone turn to Sai Mu?* [weblog]. Retrieved from <https://www.thairath.co.th/horoscope/belief/2355760>
- The 7th Regional Office Fine Arts, Nan. (2012). *Pha Phunmeung Ngan Hatthasilp Thin Nan*. [Local fabrics, Nan local handicrafts]. Bangkok: Fine Arts Department, Ministry of Culture.
- The Support Arts and Crafts International Centre of Thailand. (2008). *Arts and crafts "Lai Nam Lai"*. [weblog]. Retrieved from www.sacict.or.th
- The Support Arts and Crafts International Centre of Thailand. (2016). *The knowledge of "Lai Nam Lai"*. [weblog]. Retrieved from www.sacict.or.th
- Wongrujirawanich, S. (2021). *Local Inter*. [weblog]. Retrieved from <https://www.bangkokbank.com/LocaltoGlobalBook/index.html?fbclid=IwAR39mjbJq1q2C9inW19huTGhA66QyHSze933Enw56fu6Xam07G7XSVTxYmk>

ภาคผนวกบทความ

ภาพที่ 1: ความเกี่ยวข้องของกลุ่มลวดลายศิลปะผ้าทอจังหวัดน่าน

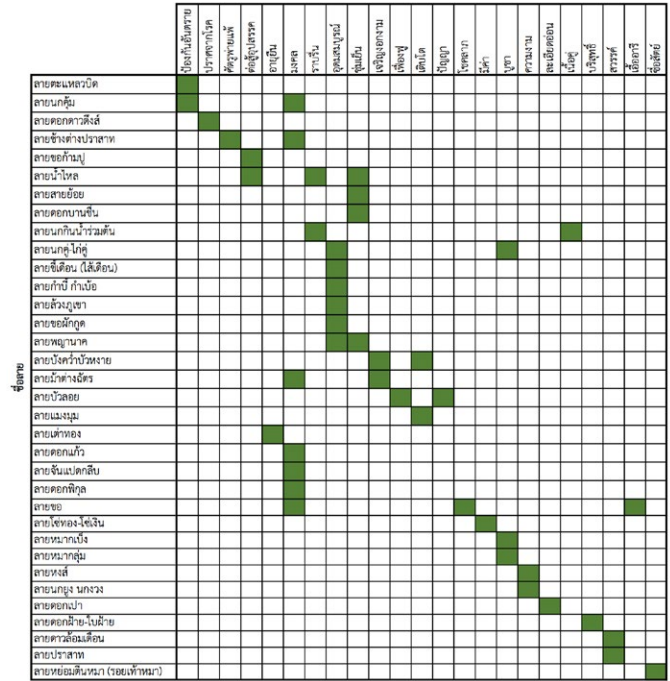

ภาพที่ 2: Image Scale ของความหมายลวดลายศิลปะผ้าทอจังหวัดน่าน

ตารางที่ 1: ความหมายของลวดลายศิลปะผ้าทอจังหวัดน่าน

ชื่อลาย	ความหมาย	ชื่อลาย	ความหมาย
1. ลายดอกฝ้าย-ใบฝ้าย	ความบริสุทธิ์	19. ลายพญานาค	แม่น้ำ ชุมเขื่อน อุดมสมบูรณ์
2. ลายดอกแก้ว	ดอกไม้มงคล	20. ลายหงส์	สง่างาม สูงส่ง ผู้หญิงที่งาม
3. ลายจันแปดกลีบ	ดอกไม้มงคล	21. ลายนกยูง นกวงง	สง่างาม
4. ลายบัวลอย	ความสว่างทางปัญญา เพื่องู	22. ลายปราสาท	สวรรค์
5. ลายบัวคว่ำบัวหงาย	สิ่งเก่าและสิ่งใหม่	23. ลายแมงมุม	ความขยัน
6. ลายดอกพิกุล	ดอกไม้มงคลที่มีกลิ่นหอม	24. ลายกำปั่น กำเบ้อ	ความอุดมสมบูรณ์
7. ลายนกคู่-ไก่วัว	ความอุดมสมบูรณ์ การบูชา	25. ลายช่อ	สิ่งมงคล โชคลาภ เอื้ออาารี
8. ลายเต่าทอง	อายุยืน	26. ลายสายซ้อย	น้ำ
9. ลายดอกบานชื่น	ความสุข ชุมเขื่อน	27. ลายหมากเบ็ง	เครื่องบูชา สิ่งศักดิ์สิทธิ์
10. ลายตะแหลาวบิต	สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ป้องกันสิ่งชั่วร้าย	28. ลายหมากลุ่ม	เครื่องบูชา
11. ลายน้าไหล	สายน้ำ ความราบรื่น	29. ลายลึงกูเขา	อาหารความอุดมสมบูรณ์
12. ลายโซ่ทอง-โซ่เงิน	ของมีค่า	30. ลายช่อกำปู	ต่อสู้อุปสรรค
13. ลายดอกเป่า	ความละเอียดอ่อน	31. ลายขอมฝักกูด	ความอุดมสมบูรณ์
14. ลายดาวล้อมเดือน	ท้องฟ้าและดวงดาว	32. ลายนกคุ้ม	ป้องกันอันตราย สิริมงคล
15. ลายหย่อมดินหมา	แทนความสัดยี่ห้อ	33. ลายนกกินน้าร่วมต้น	กลมเกลียว ทำงานราบรื่น
16. ลายขี้เดือน	ความอุดมสมบูรณ์แห่งดิน	34. ลายดอกดาวตึงส์	ปราศจากโรคภัย
17. ลายช่างต่างปราสาท	ชัยชนะ สัตว์มงคล บ้านเมือง	35. ลายโคม	แสงสว่างนำทาง
18. ลายม้าย่างฉัตร	ความเจริญรุ่งเรือง สัตว์มงคล		

ตารางที่ 2: Asymmetric Clustering Matrix Analysis ของความหมายลวดลายศิลปะผ้าทอจังหวัดน่าน

ตารางที่ 3: ตารางแสดงความสัมพันธ์ของความหมายลวดลายศิลปะผ้าทอจังหวัดน่าน

	ป้องกันอันตราย	ปราศจากโรค	ศรัทธาแม่	ต่อสู้ปลื้ม	อายุยืน	มงคล	ราบรื่น	อุดมสมบูรณ์	ชื่นชม	เจริญงอกงาม	เพ็ญ	เติบโต	ปัญญา	โชคลาภ	มีค่า	บูชา	ความงาม	ละเอียดอ่อน	เนิ่นนาน	บริสุทธิ์	สว่าง	เยือกเย็น	ซื่อสัตย์	
ป้องกันอันตราย	3	2	2	2	2	3	2	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
ปราศจากโรค	2	3	2	2	2	2	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
ศรัทธาแม่	2	2	3	2	1	3	1	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
ต่อสู้ปลื้ม	2	2	3	0	2	3	0	3	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
อายุยืน	2	2	1	0	3	2	2	0	0	1	1	1	0	2	2	2	0	0	0	0	0	0	0	0
มงคล	3	2	2	2	3	2	0	0	3	0	0	0	3	2	2	0	0	0	0	0	0	0	0	3
ราบรื่น	2	0	1	3	2	2	3	1	1	1	1	1	0	0	2	0	0	0	3	0	0	0	0	0
อุดมสมบูรณ์	0	0	0	0	0	1	3	3	2	2	2	1	0	1	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0
ชื่นชม	0	0	0	3	0	0	1	3	3	2	2	2	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	1
เจริญงอกงาม	0	0	0	1	1	3	1	2	2	3	2	3	1	1	0	1	2	0	0	0	0	0	0	0
เพ็ญ	0	0	0	1	1	0	1	2	2	2	3	2	3	1	1	1	1	0	1	0	0	0	0	0
เติบโต	0	0	0	1	1	0	1	2	2	3	2	3	2	1	1	1	0	0	1	0	0	0	0	0
ปัญญา	1	1	1	1	0	0	1	1	0	1	3	2	3	2	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
โชคลาภ	0	1	1	0	2	3	0	0	1	1	1	2	3	2	2	0	0	0	1	0	1	3	0	0
มีค่า	0	0	0	0	2	2	0	1	0	0	1	1	2	3	2	1	1	0	1	0	0	0	0	0
บูชา	0	1	1	0	2	2	3	1	1	1	1	0	2	2	3	1	0	2	0	1	0	0	0	0
ความงาม	0	0	0	0	0	0	0	1	2	1	0	0	0	1	1	3	3	1	1	3	0	0	0	0
ละเอียดอ่อน	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	3	3	2	2	2	2	0	0
เนิ่นนาน	0	0	0	0	0	3	0	0	0	1	1	0	1	0	2	1	2	3	2	2	2	2	0	0
บริสุทธิ์	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	2	2	3	2	3	1	0	0
สว่าง	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	3	2	2	2	3	2	0	0	0
เยือกเย็น	0	0	0	0	0	3	0	0	1	0	0	0	3	0	0	0	2	2	3	2	3	0	0	0
ซื่อสัตย์	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	3

การปกป้อง จินตนิยมคือยกย่องเกี่ยวกับสุขภาพ อายุยืนยาว ความราบรื่นของการทำงานได้สิ่งหนึ่ง

การเติบโต เจริญงอกงาม การมีสติปัญญาที่มากขึ้น

การมีโชคลาภ การได้ของมีค่า การเคารพบูชา

ความงดงาม บริสุทธิ์ผ่อง ความมีเมตตา เอื้ออาทร อ่อนโยน

ตารางที่ 4: สีของศิลปะผ้าทอจังหวัดน่านกับความหมายตามความเชื่อมูลเหตุ

สี	ความรู้สึก	ความเชื่อมูลเหตุ (สิ่งมงคล)
สีดำ	มืดมิด เศร้า น่ากลัว หนักแน่น	เรียบทูร ทันสมัยและลึกซึ้ง
สีขาว	บริสุทธิ์ ผุดผ่อง ว่างเปล่ง สดชื่น	ความบริสุทธิ์ ความสะอาด ความปลอดภัย สันติภาพ ความดี ความเรียบง่าย ความยุติธรรม
สีน้ำตาล	แห้งแล้ง ไม่สดชื่น น่าเบื่อ	ความมั่นคง ความเรียบง่าย ความเข้มแข็ง มิตรภาพ ความทนทาน ความสนิทสนม
สีแดง	เร่าร้อน รุนแรง อันตราย ตื่นเต้น	ความสุข โชคลาภ และความสำเร็จ อบอุ่น กระตือรือร้นและมีพลัง
สีเหลือง	สว่าง อบอุ่น แจ่มแจ้ง ร่าเริง ศรัทธา มั่งคั่ง	จักรพรรดิและอำนาจ ความสุข สดใสร่าเริงและการดึงดูดความสนใจ
สีส้ม	สดใสร้อนแรง เจิดจ้า มีพลังอำนาจ	พลังแห่งความคิดสร้างสรรค์
สีม่วง	เศร้า หม่นหมอง ลึกลับ	ทรมาน มีคุณค่าและมีเสน่ห์ชวนหลงใหล
สีบานเย็น	อ่อนหวาน เป็นผู้หญิง ประณีต ร่าเริง	น่าทะนุถนอม กำลังใจ หนุ่มสาว ความอบอุ่น ความเป็นมิตร ความสำเร็จ การเริ่มต้น นุ่มนวล อ่อนหวาน และอ่อนโยน
สีน้ำเงิน	เงียบขรึม สงบสุข จริ่งจืด มีสมาธิ	ความสงบเยือกเย็น มั่นคงและเป็นมืออาชีพ
สีเขียว	สดใสดชื่น เย็น ปกอดกั๊ยสบายตา มุ่งหวัง	ธรรมชาติ ความมีพลังและการเติบโต ความสมดุล ความสงบ ความสดชื่น ความหวัง ความสามัคคี
สีเงิน	สงบ ความหรูหรา	ความหรูหรา ความสง่างาม ความกระฉับกระชวย ความทันสมัย ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความเอื้อเฟื้อ
สีทอง	มีพลัง อุดมสมบูรณ์	ความร่ำรวย ความอุดมสมบูรณ์ ความเคารพ ชัยชนะ ความเลียบแหลม อำนาจ

ตารางที่ 5: ความสัมพันธ์ของมูเตลูกับอัตลักษณ์ศิลปะผ้าทอจังหวัดน่าน

การช่วยเสริมชะตาของมูเตลู	ความหมายของลาย	สีกับความหมายตามความเชื่อ
1. ด้านการงาน การเงิน	ความราบรื่นของการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง การเติบโต เจริญงอกงาม การมีโชคกลาง การได้ของมีค่า ความมีเมตตา เอื้ออาทร	สีเขียว สีทอง สีเงิน สีน้ำเงิน
2. ด้านการเรียน	การมีสติปัญญาที่มากขึ้น	สีส้ม
3. ด้านความรัก	ความงดงาม บริสุทธิ์ผุดผ่อง อ่อนโยน	สีบานเย็น สีม่วง
4. ด้านสุขภาพ	สุขภาพ อายุยืนยาว	สีน้ำตาล สีเหลือง
5. ด้านแคล้วคลาดจากอันตราย	การปกป้อง ขับไล่สิ่งไม่ดีออกไป	สีขาว
6. ด้านดึงดูดพลังงานดี ๆ เข้ามา	การมีโชคกลาง การเคารพบูชา บริสุทธิ์ผุดผ่อง อ่อนโยน	สีเหลือง สีแดง สีน้ำตาล
7. ด้านอื่น ๆ	ชื่อเสียง	สีดำ

รายการอ้างอิงภาษาไทย

- ชาติพิชิต, ดนัย. (2558). ฝ่ายมัธยมศึกษา : การทำวัฒนธรรมให้กลายเป็นสินค้าในกระแสโลกาภิวัตน์. *วารสารไทยศึกษา*, 10(2), 87-116.
- ด้วงวิเศษ, นฤพนธ์. (2565). มูเตลู: มานุษยวิทยาของเครื่องรางของขลังและโชคความ. [เว็บไซต์]. สืบค้นจาก <https://www.sac.or.th/portal/th/article/detail/328>
- อินแสง, เทิดศักดิ์. (2564, ธันวาคม 23). สัมภาษณ์.
- คงอาษาภัทร, บุญยิ่ง. (2565). การตลาดของคนอยู่เป็น (เข้าใจพฤติกรรมผู้บริโภคสาย ‘มูเตลู’) กับแนวโน้มการตลาดที่เพิ่มโอกาสให้ธุรกิจได้!. [เว็บไซต์]. สืบค้นจาก <https://www.brandbuffet.in.th/2021/01/cmmu-suggest-marketing-in-the-uncertain-world/>
- ประชาสัมพันธ์จังหวัดน่าน. (2563). เป้าหมายเพื่อยกระดับจังหวัดน่านให้เป็นเครือข่ายเมืองสร้างสรรค์. [เว็บไซต์]. สืบค้นจาก <https://www.facebook.com/nanprovince>
- ณภูมิ, ภาณุพงษ์. (2564). การศึกษาผ้าชิ้นโบราณของล้านนาในจังหวัดน่าน จากภาพจิตรกรรมฝาผนังวิหารจัตุรมุขวัดภูมินทร์ อำเภอเมือง จังหวัดน่าน. (เอกสารการศึกษาเฉพาะบุคคล ศิลปะศาสตร์บัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ, ประเทศไทย.
- ปัญญาหาญ, นาวัน. (2551). *สุนทรียศาสตร์เชิงพุทธในผ้าทอเมืองน่าน*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่, ประเทศไทย.
- ประชาชาติธุรกิจ. (2564). “มูเตลู” ในโลกธุรกิจ เมื่อคนไทยต้องการที่พึ่งช่วงโควิด. [เว็บไซต์]. สืบค้นจาก <https://www.prachachat.net/social-media-viral/news-732999>
- ประดิษฐพงษ์, อรรถพงษ์. (2558). *การจัดการความมั่งคั่งผ้าตีนจกเมืองน่าน*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ, ประเทศไทย.
- ปรางค์วัฒนากุล, ทรงศักดิ์. (2551). *มรดกวัฒนธรรมผ้าทอไทลื้อ*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- รัตนศิลา, อภิรัตน์. (2560). *ผ้าตีนจกสามตุ๊กในเขตพื้นที่จังหวัดน่านตอนกลาง*. (รายงานการศึกษาเฉพาะเรื่อง ศิลปะบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่, ประเทศไทย.

รัตนศิลา, อภิรัตน์. (2564, ธันวาคม 23). สัมภาษณ์.

สำนักศิลปากรที่ 7 น่าน. (2555). *ผ้าพื้นเมือง งานหัตถศิลป์ถิ่นน่าน*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม.

ศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพระหว่างประเทศ (องค์การมหาชน). (2551). *งานศิลป์หัตถกรรมประเภท ผ้าลายน้ำไหล*. [เว็บไซต์]. สืบค้นจาก www.sacict.or.th

ศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพระหว่างประเทศ (องค์การมหาชน). (2559). “เล่าให้ฟัง” *องค์ความรู้ผ้าไทย จากใจ คักคัลลีทรี ตอนที่ 2 ผ้าลายน้ำไหล จังหวัดน่าน*. [เว็บไซต์]. สืบค้นจาก www.sacict.or.th

วงศ์จุริจาวาณิชย์, สุวิทย์. (2564). *ท้องถิ่นอินเทอร์เน็ต*. [เว็บไซต์]. สืบค้นจาก <https://www.bangkokbank.com/LocaltoGlobalBook/index.html?fbclid=IwAR39mjbJq1q2C9inW19huTGhA66QyHSze933Enw56fu6Xam07G7XSVTxYmk>